

Station Watermaal

Eerste haltegebouw: 1873-1874

Eerste station: 1884

Architect: Émile Robert

Bouwstijl: neoclassicistisch – Vlaamse
neorenaissance

Telegrafische afkorting: FW

Spoorlijnen: 161

Station Watermaal in 2008. Foto: D. Moinil (Ref. D3201)

Historische context

Station Watermaal ligt op lijn 161, die Brussel en Namen met elkaar verbindt. De eerste 15 kilometer van deze enkelspoorlijn werd door de *Grande compagnie du Luxembourg* gebouwd, een privéspoorwegonderneming met Engelse investeerders, en op 12 augustus 1854 tussen Brussel en Terhulpen in gebruik genomen. Alhoewel de lijn geopend was, had ze nog geen halte in Watermaal. In 1872 kwam er een tweede spoor tot Rixensart bij en in 1878 over het hele tracé tot Namen.

Van halte tot station

Lijn 161 werd in 1854 al voor reizigersvervoer gebruikt, maar pas op 10 juni 1866¹ werd een halte voor reizigers geopend: de halte *Watermael-Berg*, aan de rand van het dorp op de Watermaalberg, die toen gebruikt werd voor groenteteelt. De halte trok veel Brusselaars aan die zich maar al te graag wilden vestigen in de rustige buitenwijken van de stad, waardoor de wijk zich ontwikkelde.

¹ DO 32 GCL van 30/05/1866

Postkaart van het station van Watermaal langs de zijde van de sporen. Verzameling Paul Pastiels (Ref. Z12695)

In 1873 kochten de Belgische Staatsspoorwegen de *Grande Compagnie du Luxembourg* op. De lijn werd voortaan door de Belgische staat geëxploiteerd en die besliste om er in 1873-'74 het eerste ontvangstgebouw te bouwen. In 1880 kwam daar een goederenstation bij (vooral voor steenkool), zoals we later zullen zien.

Tien jaar later, op 7 november 1883², werd 'halte Watermael-Berg' omgedoopt tot 'station Watermaal'. Dit was voor de Belgische Staatsspoorwegen de aanleiding om er een nieuw stationsgebouw te laten optrekken.

Het huidige station van 1884

Het station werd in **1884** gebouwd door de aannemer Rucquoi. De architect Émile J. Robert³, die in die tijd voor de dienst Administratie van de Belgische Staatsspoorwegen werkte, ontwierp de bouwplannen en baseerde zich hierbij op een typeplan.

Aan hem hebben we ook het ontwerp van heel wat andere stations op de lijn Brussel - Namen te danken: Groenendaal (1893) bijvoorbeeld, eveneens erfgoed, of het oude station Terhulpen (1886).

Station Watermaal was een heel mooi voorbeeld van neoclassicistische plattelands spoorwegarchitectuur, versierd met elementen die geïnspireerd zijn op de Vlaamse neorenaissance. Het is één van de laatst overgebleven voorbeelden van de stationsgebouwen die aan het einde van de 19e eeuw werden opgetrokken in de dorpen rondom de hoofdstad.

Het is een gebouw van bescheiden omvang, uit rode en roze baksteen, met een buitenplint uit blauwe hardsteen.

² DO 100 van 7/11/1883

³ Émile Robert werd ondersectiechef en later sectiechef te Namen.

Luifel boven het perron, kant sporen. Denis Moinil, 2002 (Ref. D2005_11a)

Het station bestaat uit een centraal ontvangstgebouw met twee verdiepingen en een zolderverdieping onder het dak. Het heeft ook nog twee asymmetrische zijvleugels van elk één verdieping.

De gevel van het gebouw bestaat uit banden van roze en rode baksteen die elkaar afwisselen, smeedijzeren ornamenten en een luifel met metalen kasspannen⁴ aan de kant van de sporen. De stenen banden van dit station inspireerden de schilder Paul Delvaux, die niet zo ver daarvandaan woonde, en komen dan ook veelvuldig in zijn werken voor.

De rechtere vleugel van het station werd in **1892** vergroot. Ook dan tekende É. Robert de plannen. Het doel was om er een woonruimte voor de stationschef te creëren. De linkervleugel werd gebruikt als wachtzaal (1e-2e klas en 3e klas).

De bouw van het station drukte een stempel op het landschap en de ontwikkeling van de wijk, waar aan het eind van de 19e en het begin van de 20e eeuw villa's en landhuizen verrezen.

In 1953 bedekte een dikke laag verf de rode en crèmekleurige gevelstenen. Aan de perronzijde beschermde een glazen luifel, gedragen door zeer mooie metalen kasspannen met lussen, de reizigers tegen de regen. Zo'n constructie is typerend voor de vele stations in de provincie in een tijdperk waarin de treinen even populair waren als de trams in de grote stad.

⁴ Een kasspant is een constructie die het gewicht van het dak van het gebouw draagt, in dit geval dat van het zadeldak. (Wikipedia)

Station voor reizigers en goederen

Postkaart van het station Watermaal, straatkant. Verzameling Paul Pastiels (Ref. Z12698)

Op 13 juni 1880 liet de minister van Openbare Werken, S. Saintelette, weten dat de gemeente Watermaal-Bosvoorde in het station ook een *goederendienst* wou. Voor dit project moest er wel *een nieuw ontvangstgebouw en een goederenloods* gebouwd worden. Zo konden industriële en landbouwproducten (vooral steenkool) ook via dit station gelost en geladen worden. In 1880 begon men met de bouw van een goederenkoer die de functie van het station, dat oorspronkelijk enkel voor reizigers was bedoeld, zou veranderen.

In 1890 vermeldde een dienstorder de reeds voltooide goederenkoer. Het was voorzien van een laadspoor, een laadhelling en een weegbrug voor *grote goederen, paarden, vee, uitrustingen en meubelwagens*.⁵

De aanvoer van steenkool werd vanaf dat moment een van de belangrijkste functies van het station. Deze vaste brandstof zou echter aan belang inboeten en vanaf 1964 zou het goederenverkeer er verminderen om dan uiteindelijk in de jaren 1970 volledig te verdwijnen.

De goederenkoer verdween in 1981.

⁵ DO 128 van 29/09/1890

En toen het station werd gesloten?

Het station sloot in 1984 voor het publiek en werd een onbemande stopplaats. Vanaf dan raakte het stationsgebouw onderkomen.

In 1988 verenigden de inwoners van de stationsbuurt zich in een comité met de naam “station Watermaal”. Ze oefenden druk uit op de bevoegde autoriteiten om het gebouw te redden.

Het station van Watermaal in 1987, met witte bepleistering op de gevels, foto R. Mardaga (Ref. M058_008)

In 1991 belandde het station op de eerste plaats in de wedstrijd van de Koning Boudewijnstichting “De weg naar het station”. En dankzij de inzet van het comité, lukte het de gemeente Watermaal-Bosvoorde om het station in 1992 te laten klasseren.⁶

Het station mocht dan wel geklasseerd zijn, het verkeerde in een erbarmelijke staat. In de jaren 1950 werd het gebouw geschilderd, en verloor daardoor zijn opvallende en kenmerkende rode en roze lagen.

In 1994 besliste de directie van NMBS om het gebouw gratis aan de gemeente in erfpacht te geven, voor een periode van 99 jaar en dit vanaf 1997.

De gemeente diende vervolgens een ontwerp voor restauratie van de buitenkant van het gebouw in bij de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Het dak en de daklijsten werden in 2001 aangepakt, evenals de mooie glazen luifel op het perron. De binnenkant van het gebouw werd omgevormd tot een polyvalente zaal waar culturele evenementen in kunnen plaatsvinden.

⁶ MB van 15/08/1992, p. 18073

Het centrale gedeelte en de linkervleugel (de oude wachtzaal) dienen voortaan als kunstatelier (Marianne Berenhaut).

In de tussentijd vormde de gemeente Watermaal-Bosvoorde het gebouw om tot een nieuw socio-cultureel centrum dat op 27 september 2006 werd ingehuldigd.

Het station beschikt over een ruimte die verhuurd kan worden voor activiteiten zoals familiebijeenkomsten, conferenties, tentoonstellingen of concerten.

Nieuwe toegang tot de perrons van het station in 2021. Grégory De Leeuw (Ref. B0206-01)

Watermaal en het GEN

Door het gebrek aan ruimte om de lijn op vier sporen te brengen, werden er verderop richting station Bosvoorde nieuwe, hogere en langere perrons gebouwd. Dit in het kader van het GEN-project. Het tweede zijperron werd in 2020 in gebruik genomen.

Watermaal en lijn 160 Brussel - Tervuren

In 1931 moderniseerde en elektrificeerde de spoorwegmaatschappij *Société du chemin de fer électrique de Bruxelles-Tervuren* de lijn 160 tussen Brussel en Tervuren. Ze voegde er drie bijkomende haltes aan toe. Eén daarvan was Watermaal.

De halte bevond zich niet ver van de Charles Michielslaan, niet te verwarren met het NMBS-station Watermaal aan de Hakhoutlaan, ongeveer 1 km daarvandaan.

De schilder Delvaux en het station Watermaal

Station Watermaal staat afgebeeld op talloze werken van de schilder Paul Delvaux (1897-1994). Paul Delvaux leefde 30 jaar lang in Watermaal-Bosvoorde. Het station was voor hem meermaals een inspiratiebron.

Een nog nooit vertoond schilderij van Paul Delvaux komt uit een diepe winterslaap.

Dit werk, dat nog maar pas in het museum hangt, werd door Paul Delvaux aan de gemeente Watermaal-Bosvoorde geschonken en kan je nu in Train World komen bewonderen.

Schilderij aangeboden door Paul Delvaux aan de gemeente Watermaal-Bosvoorde als dank aan de gemeente voor het heropen van de voormalige Select-bioscoop in "Espace Paul Delvaux". Verzameling Gemeentelijke Administratie van Watermaal-Bosvoorde.

Catherine Walravens
December 2024

Beknopte bibliografie

Artikels: Een GEN voor Brussel en omgeving Spoorlijn Watermaal - Schuman – Josaphat, *De GEN-krant*, 04-2005, p.16, BIB_K715710

Watermael, une gare campagnarde à la ville, *Matin (Le)*, 28-08-1998, BIB_J23278

DE BOT H. Stationsarchitectuur in België (1835-1914) (Deel 1), *Spoor (Het) - Maandblad van de sociale werken van de NMBS*, 01-10-2002, p.22-25, K35909

BOULANGER P. La gare de Watermael, *Cahiers de la Fonderie (Les)*, 01-10-1998, p.101-105, BIB_K24110

PARADES C. Paul Delvaux en Watermael-Boitsfort. Kunst, nostalgie en erfgoed., *Erfgoed Brussel*, nr. 31, 09-2019, p.20-31, BIB_K801870

Boeken: *Histoire des quartiers. De la gare de Watermael aux abords d'Ixelles. Volume 1. La gare de Watermael et son quartier, avec une échappée vers Ixelles.* Bruxelles : HISCIWAB, 2019, 176 p. BIB_C801841

DEMEY, T. *Les gares bruxelloises. Un patrimoine méconnu.* Bruxelles : Région de Bruxelles-Capitale. Service des Monuments et Sites, 1994, 62 p. BIB_A24402

Internet : [ST/H/PA - Watermaal/Watermael](#)

<https://hisciwab.be/territoire-communal-chemin-fer/>

Voor een grondiger zoekopdracht kunt u onze database raadplegen met de volgende trefwoorden:

Bibliotheekcatalogus: station Watermaal

Museumcollectie: station Watermaal